

STORTINGET

Innst. 305 L

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
fra familie- og kulturkomiteen

Prop. 42 L (2017–2018)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Endringer i kulturminneloven (fredningsgrensen for samiske kulturminner)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Lovforslaget

I proposisjonen foreslår Klima- og miljødepartementet endringer i lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven). Forslaget gjelder endring av kulturminneloven § 4 andre ledd, slik at grensen for automatisk fredning av samiske kulturminner settes til år 1917. Fastsettelsen av grensen er etter forslag fra Sametinget knyttet til det første samiske landsmøte som ble avholdt i Trondheim den 6. februar 1917.

Dagens utgangspunkt er at samiske kulturminner som er eldre enn 100 år, automatisk er fredet, jf. kulturminneloven § 4 andre ledd. Menneskene setter flere spor etter seg jo nærmere vi kommer vår egen tid, mengden automatisk fredete kulturminner vil dermed øke over tid.

Etter at Riksrevisjonen i Dokument nr. 3:9 (2008–2009) side 11 pekte på utfordringer ved den flytende fredningsgrensen, har Riksantikvaren og departementet innhentet flere vurderinger av dagens ordning. Lovforslaget som presenteres i proposisjonen, har støtte i Meld. St. 35 (2012–2013) Framtid med fotfeste – Kulturminnepolitikken og Sametingsrådets redegjørelse SR 054/13 fra 2013. Sametinget foreslo i 2016 å sette grensen for automatisk fredning til 1917, jf. SR 171/16 og SP 45/16. Samiske kulturminner yngre enn år 1917 kan for

øvrig, på lik linje med andre kulturminner, vedtaksfredes etter kulturminneloven §§ 15, 19 og 20 dersom vilkårene for dette er oppfylt.

Departementet viser til at det ble avholdt administrativt konsultasjonsmøte med Sametinget 5. desember 2017, der det ble konstatert enighet om forslag til lovendring og behovet for visse presiseringer i proposisjonsteksten. Enigheten er nedfelt i en felles sluttprotokoll.

1.2 Forslag som ikke videreføres i proposisjonen

Sametingets plenum vedtok den 7. desember 2016 at den faste fredningsgrensen også burde gjelde for kvenske kulturminner etter kulturminneloven § 4 andre ledd. Sametinget presiserte at plenumsvedtaket ble ansett som en henstilling til videre utredning hos Klima- og miljødepartementet. Forbundsstyret i Norske Kveners Forbund sendte brev til Klima- og miljødepartementet den 9. januar 2017 om at forbundsstyret enstemmig gikk inn for at kulturminneloven § 4 andre ledd også skulle gjelde for kvenske kulturminner.

Klima- og miljødepartementet har vurdert henstillingen og kommet til at kulturminneloven § 4 andre ledd ikke skal endres slik at kvenske kulturminner får samme lovfestede fredningsvern som samiske. Departementet viser til at formålet med lovendringen i proposisjoner gjelder forbedring av ett av fredningskriteriene i loven. Det er i den forbindelse ikke aktuelt å ta opp spørsmål om hvilke kulturminnekategorier som skal ha fredningsvern. Vern av kvenske kulturminner inngår allerede i det ordinære fredningsarbeidet. Etter Riksantikvarens Fredningsstrategi mot 2020 for kulturminneforvaltningen er kvenske kulturminner nevnt som ett av ti temaer som skal prioriteres for fredning. Kommuner kan i tillegg sikre kulturminner av regional og lokal verdi ved bruk av plan- og bygningsloven.

1.3 Økonomiske og administrative konsekvenser

Lovendringen innebærer at man unngår at det årlig tilkommer nye automatisk fredete, samiske kulturminneobjekter, og vil på denne måten være ressursbesparende. En fast fredningsgrense vil også innebære at man får en forutsigbar oversikt over hva man har av automatisk fredete samiske bygninger, som vil forenkle forvaltningen av dem.

2. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Trond Giske, Kari Henriksen og Tone Merete Sønsterud, fra Høyre, Marianne Haukland, lederen Kristin Ørmen Johnsen og Tage Pettersen, fra Fremskrittspartiet, Silje Hjemdal og Morten Wold, fra Senterpartiet, Olav Urbø, fra Sosialistisk Venstreparti, Freddy André Øvstegård, fra Venstre, Grunde Almeland, og fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, stiller seg bak de vurderinger som gjøres i proposisjonen.

Komiteen viser til at Riksrevisjonen har avdekket en svakhet knyttet til den samiske kulturminneforvaltningen. Den flytende 100-årsgrensen medfører at mengden automatisk fredete samiske bygninger potensielt øker hvert år. Det ble påpekt at det ikke fantes noen oversikt over hvilke samiske bygninger som var automatisk fredet. I tillegg avdekket Riksrevisjonen at forvaltningen manglet oversikt og rutiner for avdekking av hvilke samiske bygninger som i fremtiden ville bli automatisk fredet. Komiteen viser til at det er kommet tydelig fram i kartleggingsarbeidet til Riksantikvaren at den flytende fredningsgrensen for samiske kulturminner vil medføre en raskt økende vekst i økonomisk fredete samiske kulturminner. Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) ble bedt om å vurdere den flytende 100-årsgrensen og en fast fredningsgrense. Komiteen viser til at det i rapporten fra NIKU konkluderes med at

«en slik stor tilvekst av automatisk fredete kulturminner vil etter hvert legge betydelige føringer på arealbruken i de samiske bosettingsområdene. Dette gjelder ikke bare i tettsteder, men også der man ønsker å videreføre tradisjonelle primærnæringer som reindrift og jordbruk. Antallet automatisk fredete objekter kan bli så omfattende at det er til hinder for en ønsket samfunnsutvikling».

Komiteen viser til at det har blitt gjennomført et omfattende kartleggingsarbeid. Høsten 2011 ble prosjektet identifisering og registrering av samiske bygninger satt i gang. Prosessen var en del av kunnskapsløftet for kulturminneforvaltningen, og registreringsprosjektet varte helt fram til 2017. Sametinget sto for utformingen og gjennomføringen prosjektet, som ble finansiert

over Riksantikvarens budsjett. Prosjektet bekreftet at antall automatisk fredete bygninger ville øke betydelig i løpet av de neste tiår.

Komiteen viser til Sametingsrådets redegjørelse SR 054/13, SP 020/13 punkt 3.1.2 om samisk kulturminnevern, der det konkluderes med at dersom den flytende 100-årsgrensen opprettholdes, vil antall objekter om noen tiår «bli så omfattende at det vil kunne være til hinder for en ønsket samfunnsutvikling i de samiske samfunnene». Komiteen viser til at Sametingsrådet også var bekymret for en utvikling der man på lang sikt fikk en uthuling av kulturminnelovens intensjon om ivaretagelse og vern av samiske kulturminner. Det er komiteens oppfatning at det er blitt gjort gode vurderinger av Sametinget og Riksantikvaren, samt at de faglige og juridiske vurderingene gjort av NIKU og Riksrevisjonen har belyst denne utfordringen godt.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at kvenene er en av de fem nasjonale minoritetene i Norge. Kvenene er etterkommere av finsktalende innvandrere til den nordlige delen av Norge fra 1500-tallet og fremover. I likhet med de andre minoritetenes kultur, språk og samfunn har også kvenene vært et utsatt folk. Flertallet mener at deres kulturminner derfor er viktige for å dokumentere historiske levemåter og tilstedeværelse i det norske samfunn. I store deler av det nordlige Norge hvor kvenene har bosatt seg, har kvenene og samene eksistert side ved side, og i mange tilfeller er deres historie sammenvevet. Kvenske kulturminner har imidlertid ikke automatisk fredningsstatus etter kulturminneloven på samme måte som de samiske. Samiske kulturminner står i en særstilling på grunn av samenes status som urfolk. Flertallet er fornøyd med at nasjonale minoriteters kulturminner er et satsningsområde i Riksantikvarens fredningsstrategi, men påpeker at i forbindelse med behandlingen av forslaget om en ny, fast fredningsgrense for samiske kulturminner støttet Sametingets plenum et forslag om å sidestille samiske og kvenske kulturminner i kulturminneloven. Flertallet påpeker også at et slikt forslag ikke er utredet, og at det derfor ikke er naturlig å ta det med til behandling nå. Forslaget om å endre den flytende fredningsgrensen til et fast årstall har sin bakgrunn i konkrete vurderinger som det er redegjort for i proposisjonen, knyttet til endringer ved samiske kulturminner og samfunnsforhold. Flertallet foreslår at problemstillingen tas opp til drøfting i den kommende stortingsmeldingen om kulturminner og legges frem for Stortinget på passende måte. Kvenske kulturminner er en sårbar og utsatt kategori som bør prioriteres på bakgrunn av en omforent strategi, der endringer i lovverket kan være ett av flere aktuelle virkemidler som vurderes.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil påpeke at den foreslåtte endringen stiller store krav til nasjonale kulturminnemyndigheter som finansierer svært mye av vernearbeidet i Norge – også når det gjelder samiske kulturminner. Disse medlemmer har registrert at tilskuddsmidlene i kulturminnevernet ikke står i forhold til utfordringene, og at sittende regjering i løpet av forrige og inneværende stortingsperiode ikke har trappet opp tilskuddsmidlene slik at det er mulig å nå 2020-målene som ble fastsatt i 2005 og bekreftet/justert i 2013. Disse medlemmer understreker at formelt vern ikke er det samme som reelt vern med mindre det stilles ressurser til rådighet for praktiske vernetiltak.

Disse medlemmer vil likevel støtte den foreslåtte endringen i kulturminneloven. Det er utslagsgivende i denne sammenhengen at løsningen med fast fredningsgrense (1917) er blitt til i nær dialog med Sametinget. Disse medlemmer minner om at vernemyndighetene bør vurdere bestanden av samiske kulturminner fra tidsrommet etter 1917 med tanke på å sikre viktige kulturminner knyttet til samisk historie. Disse medlemmer understreker samtidig at formidlingsarbeidet knyttet til samiske kulturminner bør styrkes.

Disse medlemmer viser derfor til at Stortinget har vedtatt at det skal legges fram en ny stortingsmelding om utfordringene i kulturminnevernet i Norge – og om de nye nasjonale målene på feltet. Disse medlemmer mener det nå haster med å få framlagt denne stortingsmeldingen, og vil i den forbindelse og i budsjettbehandlinger komme tilbake til spørsmålet om ytterligere satsing på samisk kulturminnearbeid. Disse medlemmer vil i denne sammenhengen også komme inn på vernearbeidet knyttet til de nasjonale minoritetene, inkludert kvenenes kulturminner.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at når kvenske kulturminner ikke har det samme automatiske fredningsvernet som de samiske, fører det til at viktige, kvenske kulturminner risikerer å gå tapt. Disse medlemmer viser videre til at det er vanskelig å skille kvenske kulturminner fra de samiske fordi den kvenske og samiske kulturen har vært så tett sammenvevd. Fordi fredningsvernet er så ulikt, er det mye som skulle vært registrert som både kvensk og samisk, som i dag registreres som samisk fordi dette utløser vern.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at Sametingets plenum den 7. desember 2016 vedtok at den faste fredningsgrensen også burde gjelde for kvenske kulturminner etter kulturminneloven § 4 andre ledd. Dette medlem støtter dette.

Dette medlem foreslår derfor:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om endring i kulturminneloven slik at det automatiske fredningsvernet også omfatter kvenske kulturminner.»

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag om endring i kulturminneloven slik at det automatiske fredningsvernet også omfatter kvenske kulturminner.

4. Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i kulturminneloven (fredningsgrensen for samiske kulturminner)

I

I lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner gjøres følgende endringer:

§ 4 andre ledd skal lyde:

Det samme gjelder samiske kulturminner som nevnt ovenfor fra år 1917 eller eldre.

§ 12 første ledd bokstav c skal lyde:

c. Samiske kulturminner av den art som er nevnt under a og som er fra år 1917 eller eldre.

II

Loven trer i kraft straks.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 22. mai 2018

Kristin Ørmen Johnsen

leder

Marianne Haukland

ordfører

